

לב המועדים

הלכות והליכות "שבת חנוכה" רמזים וגימטריאות

מתוך "לב המועדים" חנוכה

פרשת מקץ – שבת חנוכה

תפילת מנחה ערב שבת

מתפללים תפילת מנחה בצהריים קודם הדלקת הנר (משנ"ב תרעט ס"ק ב)

והטעם: לפי שתפילת מנחה תיקנו כנגד תמיד של בין הערביים, ונר חנוכה זכר לנס שנעשה במנורה שזמן הדלקתה אחר קרבן התמיד (שערי תשובה תרעט בד"ה דר"י מדליקין).

נר חנוכה ונר שבת מי קודם (טור תרעט א)

כתבו הגאונים מדליק נר חנוכה ואחר כך נר שבת והטעם משום שאם ידליק נר של שבת תחילה כבר מקבל עליו שבת ולא יוכל אח"כ להדליק נר חנוכה (משנ"ב תרעט - א).

בדינו - הדליק נר של שבת קודם, אם לא קיבל על עצמו שבת יכול להדליק נר חנוכה ודווקא איש, אבל אשה אינה יכולה להדליק לפי שבהדלקת הנר מסתמא קיבלה על עצמה שבת וא"כ לא תדליק שוב של חנוכה אלא תאמר לאחר שידליק בעבורה, והוא יברך אקב"ו להדליק, וברכת שעשה ניסים, ושהחינו ביום הראשון היא יכולה לברך (משנ"ב תרעט א).

בבית הכנסת מדליקים קודם מנחה של ערב שבת (שו"ע תרעא ז).

מוצאי שבת קדימת הבדלה או נר חנוכה (שו"ע תרפא ב)

נחלקו הפוסקים האם מבדיל ואחר כך מדליק נר חנוכה או להפך

יש שאומרים שמבדיל ואחר כך מדליק הנרות, הטעם: לפי שהבדלה קודמת מדין תדיר (הבדלה) ואינו תדיר (נר חנוכה) תדיר קודם (ט"ז תרפא, הובא במשנ"ב תרפא ס"ק ב).

טעם אחר: לפי שפעמים ישכח הבדלה בשמונה עשרה ויצטרך קודם להבדיל ולא מצאנו שהדלקה פעם ידליק כך ופעם ידליק כך (באר היטב תרפא ס"א בשם המהר"ל מפראג).

מנהגינו - ואנו נוהגים להדליק נר של חנוכה תחילה ואחר כך נר הבדלה.

הטעם: דכל מה שנוכל לאחר לצאת מהשבת מאחרים (משנ"ב תרפא ס"ק ב).

טעם אחר: משום פרסומא ניסא (משנ"ב שם).

וכתב המשנ"ב העושה כשיטה ראשונה כדין הוא עושה, והעושה כשיטה שניה כדין הוא עושה (שם בסוף הדיבור).

דין הנוהג להחמיר בכל מוצאי שבת כר"ת

אם נוהג כן משום שהוא ספיקא דדינא, גם במוצאי שבת חנוכה ימתין עד זמן ר"ת, אבל אם נוהג כן רק בלי נדר ובדרך חומרא בעלמא, במוצאי שבת חנוכה אל ימתין (ארחות רבינו ח"א עמ' קכז בשם בעל הקהילות יעקב).

הבית הלוי לא היה מחמיר במוצאי שבת חנוכה כר"ת, ולעומת זאת בנו הגר"ח החמיר כר"ת אף במוצאי שבת חנוכה.

והסביר הגר"מ פיינשטיין טעמים דהבית הלוי לא נהג כן מעיקר הדין אלא נהג כן מהיותו טוב, ולכן במוצאי שבת חנוכה לא החמיר, משא"כ הגר"ח מברסק שחשש מעיקר הדין לר"ת ולכן גם במוצאי שבת חנוכה החמיר וזה מתאים לדברי הבעל קהילות יעקב הנ"ל (קונטרס ימי חנוכה עמוד צח).

קריאת התורה בשבת חנוכה (טור תרפד)

קריאת התורה: בשחרית מוציאים ב' ספרי תורה; הטעם שמוציאים ב' ספרים ולא קוראים קריאה של שתי הקריאות בספר אחד מפני טורח הציבור, שהציבור לא יעמוד ויחכה עד שיגללו את הספר (רמב"ם תפילה יב ג).

בראשון קוראים פרשת שבוע פרשת מקץ, ובשני קוראים של חנוכה. הטעם שקוראים בו בשני לפי שתדיר (פרשת שבוע) ושאינו תדיר (חנוכה) תדיר קודם.

הפטרה: ומפטירים בשבת חנוכה ראשונה "בנרות זכריה", (זכריה פרק ב' פסוק יד) "רוני ושמחי" והטעם: לפי שבהפטרה מוזכר ענין המנורה דכתיב בה (זכריה ד ב) "ראיתי והנה מנורה זהב כולה" (לבוש תרפד סק"ב, משנ"ב שם ס"ק ז).

כשחל יום א' של חנוכה בשבת ישנם ב' שבתות בחנוכה, ומפטירים בשבת השנייה "בנרות שלמה" (מלכים א' פרק ז' פסוק מ') "ויעש חירם" והטעם: לפי שיש בה מעין המנורה ואע"פ דנרות שלמה שהיא פרשת ויעש חירם קדימה לנרות זכריה אפילו הכי נרות דזכריה עדיפי לן שיש בה נבואה לעתיד (שו"ע ס"ז).

הפטרה - הטעם שמפטירים בשל חנוכה ולא בשל שבת אע"פ ששבת תדיר יותר לפי שפרסומי ניסא עדיף מתדיר.

טעם אחר: לפי שסיימו לקרוא בשל חנוכה מפטירים בשל חנוכה שכך מנהג הפטרה לעולם הוא מענין מה שסיימו בו לקרוא חוץ משמחת תורה (לבוש תרפד ב).

ברכות הפטרה - מפטירים ככל שבת מפטיר וברכותיה ואינו מזכיר בה של חנוכה הטעם: לפי שאין הפטרת חנוכה באה בשביל חנוכה, דהא אי לאו שבת אין מפטירים בשל חנוכה (לבוש תרפד ב).

מוסף במוסף מזכירים "על הניסים" בהודאה אע"פ שאין מוסף בחנוכה.

הטעם: לפי שענין הודאה צריך להזכיר בכל מקום שמודה לה' יתברך (לבוש תרפד ב).

שיר של יום – יש שאומרים שיר של יום "מזמור שיר חנוכה הבית" דהוי מעיינו דיום כמו שאמרו בבית המקדש בחנוכה (לוח א"י).

צדקתך - במנחה אין אומרים "צדקתך צדק".

כיון שברוב השנים נופלים ימי החנוכה בפרשת מקץ מצאו דורשי רשימות רמזים בפרשה זו להלכות ומנהגי חנוכה

רמז ראשון מצאו במספר התיבות של הפרשה כמה שנרשם בסוף הפרשה מספר התיבות שבפרשה שהם אלפים וכ"ה תיבות, מה שאין בכל הפרשיות שלא נרשם רק המספר של הפסוקים ולא של התיבות, לכן מפרשים זאת על נר חנוכה לפי ש"נר" בגימטריא מאתים וחמישים, שמונה פעמים נר אלפיים - שהם שמונה הנרות של חנוכה, וכ"ה מרמז על כ"ה בכסליו - יום ראשון של חנוכה.

רמזים משלושת הפסוקים הראשונים של הפרשה שרמז בהם כמעט כל הלכות חנוכה (הובא בקובץ המועדים בשם ר' ישראל זידמון זצ"ל).
ויהי - וכל ישראל הנרות ידליקו.

מקץ - מצוותם קודם צאת - קודם צאת הכוכבים (שו"ע תרע"ב עם שקיעת של חמה).

שנתיים - שמאל נרות תעמוד, ימין מזוזה (וכ"ה בשו"ע תרע"א ס"ז שתהא מזוזה מימין ונר לחנוכה משמאל).

ימים - יש מחלוקת יש מוסיפים - לבית הלל מוסיף והולך עד יום השמיני.

ופרעה - ויש פוחתים, ראשונה עיקר הלכה - לבית שמאי פוחתים והולכים משמונה לאחד והלכה כב"ה.

חלם - חייב לברך מעומד - ככל המצות.

והנה - ויתחיל המדליק נר הנוסף (כ"ה בסימן תרעו ה).

עמד - עליו מברך דווקא, כמ"ש שצריך לברך על הנר הנוסף.

על - עובר לעשייתו, הברכה צריכה להיות קודם התחלת המצווה.

היאר - הנרות יאמר אחר הראשון - אחר שהדליק נר ראשון יאמר "הנרות הללו" (וכ"ה בסימן תרעו).

והנה מן היאור - ויהא השמש נר הגבוה מן הנרות האחרות ידליק אותו ראשון.

עלת - עמו לכל תדליק - בראשונה מדליק השמש ואח"כ מדליק עימו כל הנרות.

שבע - שתשלוט בהן עין - שלא יהיו גבוהים מעשרים אמה שלא שלטא ביה עינא (כמבאר בסימן תרעא ס).

פרות - פרסום רב וגדול תעשה - רב היינו בכמות, שכל אחד מבני הבית ידליק, וגדול באיכות על פתח לרשות הרבים.

יפות - יתר פתח ושער תהיינה - אם יש עוד פתח או שער הפתוח לרשות הרבים.

מראה - מרוח אחת הם.

ובראות - וברשות יחיד אחד תדליק אם שני הפתחים פתוחים לר"ה או שני השערים הם מרוח אחת ושל בעה"ב אחד אינו חייב להלדליק רק בפתח אחד.

בשר - אם הפתחים הם בשני רוחות.

ותרענה באחו - ותחת ראות עין הדליק בשתייהם אין חשד ודבה.

פה צריך לצרף ג' אותיות עין שבתית "ותרענה" ולקרות עין והכונה היא שאם שתי הפתחים שהם משני רוחות הם במקום שיש רואים צריכם להדליק בשניהם כדי שלא יחשדהו אותו ויוציאו דבה שאין מדליק נר חנוכה.

ומ"ש במקום שאין רואים הוא ע"פ רש"י (בשבת כג) דמירי שהפתחים הם אחד בצפון ואחד בדרום לאפוקי אחד במזרח והשני במערב שנמצא פתח אחד באחורי הבית שאינו פתוח לר"ה, שאין שם רואים וגם חשד אין כי הלוא ידוע שצריך להדליק בפתח הסמוך לר"ה (כ"ה מבאר בסימן תרעא א).

והנה שבע - וגם הנשים הקטנים שהגיעו (לחינוך) באותו עת .

פרות - פרסום רב וגדול תעשינה, היינו ע"י שגם הם ידליקו יהא הפרסום יותר גדול ומ"ש תעשינה בלשון נקבה היינו לפי שהנשים חייבות להדליק משא"כ הקטנים מדליקים רק מטעם חינוך.

אחרות - אורח חוץ רואה ומברך תכף, כלומר אורח שנמצא בחוץ ואין לו בית להדליק וגם לא בעל אכסניא להשתתף עמו בפרוטה חייב להשתדל לראות הנר ולברך ברכות - על הניסים ושהחינו - תכף בשעה שרואה הנרות (תרעא ג).

עולת - עני לווה ומכר תותביה, ביאור עני מחויב ללות או למכור כסותו לקייים מצוות נר חנוכה (התרגום של כסותו תותביה) (סימן תרעא א).

אחריהן - מה יאמר אחרי הדלקה, יאמר אלה המזמורים כמו שנדפס בסידור בית יעקב, אנא בכח, חנוכת (מזמור שיר חנוכת הבית), רננו צדיקים, יהי נועם הנה מה טוב, ניצוח (למנצח בנגינות).

מן היאר - מיד נכבו הנרות ידליקם אם רוצה ביאור אף שכבו מיד ולא דלקו כשיעור מ"מ אינו חייב להדליק ורק אם רוצה לעשות מצווה מן המובחר ידליקם (תרע"ב).

רעות - רק עין ולא תשמיש ביאור אין לנו רשות להשתמש בהם אלא לראותם בלבד.

מראה - מצוה רשות אחת הן, היינו שבין תשמיש של מצוה בין תשמיש של רשות אסור להשתמש בהם.

ודקות בשר - ודווקא קבע ותשמישו בתוך שיעור רגל, דווקא שהוא תשמיש קבוע והוא בתוך שיעור חצי שעה שהוא שיעור חצי שעה שהוא שיעור של עד תכלה רגל מן השוק.

ותעמדה - וגם תשמיש עראי מצוה דווקא נהנין, ביאור גם תשמיש ארעי ולא קבוע, דווקא אם הוא תשמיש של מצוה כגון לעיין בספר איזה דין מותר ליהנות של חנוכה (כ"ש במשנה ברורה תרעג בביאור הלכה).

אצל הפר - אורח צריך להוסיף פרוטה, הוא צריך להשתתף עם בעל הבית בזה שמוסיף פרוטה על זה שהוציא על השמן (תרע"ז ס"א).

ות על שפת היאר - ותלמיד על שולחן פטרונו תומך הוא ידליק אם רוצה, ביאור היינו תלמיד שסומך על שלחן רבו הוא בכלל בני ביתו ואינו מחויב להדליק רק אם רוצה להיות מן המהדרין.

כתיב (בראשית מא א) "ויהי מקץ" שנתים" ר"ת - שמאל נר תדליק, ימין מזוזה (שלטי גיבורים, מטה משה תתקעט).

רמז במספר הברכות שלשה ר"ת שעשה ניסים, להדליק, שהחינו, הנרות הללו, (בן איש חי פרשת וישב הלכות חנוכה א).

רמזים מהפסוק "וטבוח טבח והכן" לחנוכה
כתיב (בראשית מג טז) "וטבוח טבח והכן" - קח הח' מן הטבח ותצרף לתיבת והכן הרי תיבת חנוכה והוא סימן לסעודת חנוכה (מטה משה תתקצג).

סימן לג' ברכות בפסוק (במדבר כא ח) "עשה לך שרף" שרף" לשון שרפה דהיינו ברכת להדליק, "ושים אותו על נס" ברכת "שעשה ניסים", "וראה אותו וחי" "שהחינו" (בן איש חי וישב).

כתיב "וטבוח טבח והכן" - בגימטריא מ"ד כמנין הנרות עם השמשים (מטה משה תתקצג).

רמז ממילת נחש - הוסיף ע"כ האדמור בעל אמרי אמת שגם במילת "נחש" רמז ג' ברכות ניסים חנוכה שהחינו (אמרי אמת ליקוטים שבת כג).

כתיב "וחמש את הארץ" - חמש ר"ת חודש, שבת, מילה, שעל ג' דברים אלו היה גזרה.

רמז בקריאת התורה של חנוכה
בקריאת התורה של חנוכה רמז כל הלכות חנוכה.

כתב "זאת עשו וחי" - לפי שהגזרה היתה על ג' מצות הנ"ל, ועל ידי שמסרו נפשם עליהם וע"כ נעשה להם הנס, וזה הרמז "זאת עשו" השלוש מצות הללו שנרמזים בתיבת זאת, היינו שבת שהוא אות ז, וראש חודש שהוא ביום א, ומילה שהיא תו ואת לבני ישראל "וחי". (ספר מטעמים החדש).

כף - ר"ת פחות כ', דהיינו שמצוה למטה מעשרים.

דיני חנוכה מהפסוק הראשון של פרשת מקץ
ובעת יוחנן הרחיק יונים מבית קדשנו, צונו שנדליק נרות תמניא יומי מחנוכה, (הגהות מרדכי). ימין מזוזה יניחנו מבחוץ וחצר פתוחה רבים עליהם הגדול חייב להדליק משחשכה.

אחת - ר"ת א-ח תמנה, היינו שיתחיל מאחד עד שמונה כב"ה.

רמז מהפסוק שבו שברו לנו מעט אוכל (בראשית מג ב)
לנו בגמטריא 86 אם שוברים לנו תהיה המחצה 43, וזה ביאור הפסוק שברו לנו אם תשברו את מילת לנו יצא מ"ג ומעט אוכל כלומר עם האות הקטנה שבמילת אוכל שזה א הרי ביחד מד - 44 כמספר לו נרות חנוכה עם השמשים (אהל מועד).

עשרה ר"ת - עד שתכלה רגל השוק.

רמז ע"פ אותיות - א ב - א' ב' ג' ד' ה' ז' ח' בגימטריא ל"ו
כמספר נרות חנוכה. ט' רמז למספר שמצוה להניח ט' טפחים מארץ והוא טפח פחות מן העשרה, י' כ' ל' מ' נ' ס' ע' פ' ר"ת יו"ד כשר, למעלה מכ' נר, סוכה, עירוב, פסול, צ' ק' ר' ש' ת' ר"ת צורך קדושה ראוי שמש תוסיף (מדבר קדמות).

זהב - ר"ת זמנו בין השמשות.

מלאה - ר"ת מצות להדליק אצל הפתח.

קטרת - ר"ת קרוב טפח רוחב תדליק (בשם הרה"ג רבי צבי הירש מזידיטשוב).

ברמזי תיבת חנוכה

חנוכה - ח' מרמז על ח' ימים שהדליקו המנורה, ולכל נר חצי לוג נמצא לשמונה ימים נ" חצאים לוגין זהו נ"ו מתיבת חנוכה, נשאר כה, זה כ"ה כסליו (של"ה).

חנוכה - ח ימים, נו בכל יום הדליקו בבית המקדש נ"ו נרות ובשמונה ימים הרי הם נ"ו, כה וכל זה היה בכ"ה לחודש כסליו (ר' יוסף חיים זונפלד).